

Aflat în Anglia pe patul de spital, în suferință și aproape de moarte, Srinivasa Ramanujan era vizitat constant de prietenul și mentorul său G.H. Hardy. El era cel care îl descoperise și făcuse toate eforturile pentru a-l aduce din India, iar acum se îngrijea de ultimele sale clipe. Într-una din zile, Hardy intră direct în salonul muribundului și fără vreun preambul sau salut îi spuse acestuia că drumul până la spital l-a făcut cu o trăsură care avea numărul 1729. “Un număr mai degrabă neinteresant”, adăugă el. Ramanujan fu contrariat: “Nu, Hardy! Nu-l adevărat! E un număr foarte interesant. Este numărul cel mai mic care poate fi exprimat în două moduri diferite prin suma a două cuburi”.

Ramanujan avea să mai trăiască vreo doi ani, iar Hardy ceva mai mult, dar sfârșitul avea să-l găsească înconjurat tot de magia numerelor. Sora sa, singura ființă care a reușit să-i fie aproape până la final, îi citea lui Hardy, aflat pe patul de moarte, rezultate din crichet, marea sa pasiune în afara matematicii. Keynes, parte din aceeași coterie intelectuală ca și Hardy, îi reproșase mai demult că, dacă ar fi studiat bursa cu aceeași acrivie precum crichetul, s-ar fi îmbogățit. Dar pe Hardy nu-l interesau foarte multe lucruri în afara numerelor.

Autobiografia sa intelectuală, “Crezul meu? Matematica”, oferă, ca și întâmplările amintite, o fereastră aproape unică în mintea unui matematician de elită. E o scriere sinceră, tristă și inumană. E vocea unui matematician părăsit de puterile creative, aflat la apusul carierei, incapabil să mai găsească foarte multe resurse de optimism sau vreo rațiune pentru a trăi. Dar tristețea nu vine de aici. E tristețea indirectă pe care o ți-o dă vederea unei ființe schimonosite,

deformate, în care o anumită trăsătură a căpătat proporții giganteste, iar toate celelalte s-au atrofiat. Te duce inevitabil cu gândul la butada lui Chesterton, potrivit căreia, “un om nebun nu este un om care și-a pierdut rațiunea, ci este un om care și-a pierdut totul în afară de rațiune”.

Din acest motiv, probabil, tânguirea lui Hardy are ceva rece, străin, metalic. Chiar și atunci când încearcă o franchețe sentimentală, matematicianul preferă mai degrabă iluzia unui raționament elaborat sau formalizat. Incapacitatea lui de a comunica nu e estetică, iar ceea ce îi lipsește nu este dexteritatea stilistică, cât o dimensiune moral-umană. E ca și cum ai citi scrierea unui individ căruia i s-a amputat o anumită funcție interioară, definitorie pentru ceilalți oameni.

În afara numerelor pure, e greu de crezut că Hardy mai vedea sau înțelegea altceva. “Matematica greacă este nepieritoare, mai nepieritoare chiar decât literatura greacă. De Arhimede ne vom mai aminti și atunci când Eschil va fi uitat, fiindcă, în timp ce limbile mor, ideile matematice trăiesc” sau “Matematicianul, ca și pictorul sau poetul, este un creator de modele. Dacă modelele lui sunt mai durabile decât ale celorlalți este din cauză că sunt construite din idei (...) O pictură poate încorpora o idee, însă această idee este de obicei banală și lipsită de importanță” sau “Not all the water in the rough rude sea/Can wash the balm from an anointed king. Sunt oare cu puțință versuri mai bune și idei mai banale și mai false”. Lista poate continua, dar scopul nu e de a indexa enormitățile lui Hardy, ci de a ilustra un anumit mod de gândire, aproape complet opac la real, la concret, la orice detaliu infinitesimal din care este compusă, în fond, lumea.

Tentativa de suicid, ratată, de altfel, rămâne un exemplu biografic sumbru al acestei inapatențe practice, cu tot umorul negru involuntar. Din dorința de a-și pune capăt vieții, Hardy a înghițit o cantitate mult prea mare de barbiturice, așa că efectul imediat a fost să vomite tot. S-a lovit cu capul de toaletă și cam la asta s-a rezumat încercarea sa. În carte, există un fragment care vorbește despre soarta matematicianului epuizat și care te duce inevitabil cu gândul la acel moment dificil și ridicol. “Matematica nu este un subiect contemplativ, ci unul creator. Nimeni nu poate găsi prea multă mângâiere în el atunci când și-a pierdut puterea sau dorința de a crea, iar lucrul acesta i se poate întâmpla matematicianului destul de devreme. Păcat că e așa. **Dar în acest caz, el oricum nu mai prezintă prea multă importanță, așa că ar fi o prostie să ne mai batem capul cu el** (s.n)”.

Nu este greu de arătat cum toate aceste anomalii intelectuale și morale reprezintă întrucâtva o trăsătură des întâlnită la matematicianul de geniu modern. Suficient să ne gândim la suicidul prin înfometare al lui Kurt Godel, la cel al lui Alan Turing sau la osipiciul în care a sfârșit Georg Cantor, pentru a căpăta o imagine mai rotundă. Ceea ce au în comun toate aceste traiectorii nu

este vecinătatea geniului cu nebunia, așa cum ar fi înclinat să interpreteze o sensibilitate romantică, ci o încredere nesăbuită în cunoașterea matematică, văzută drept obiectul ideal prin excelență. Bertrand Russell, citat elogios de Hardy, scria că în matematică “măcar unul dintre cele mai nobile impulsuri ale noastre poate evada cel mai bine din sumbrul exil al lumii actuale”. Evazionismul acesta nu are cum să se sfârșească altfel decât prost pentru cei care îl încearcă, mai ales atunci când mințile se lovesc de “incompletitudine”, iar realul se încăpățânează să opună rezistență teoriei. Sfârșitul dramatic survine natural.

În același timp, nu e deloc de mirare că viziunea politică a multor matematicieni, când devine manifestă, se află mai mereu în vecinătatea comunismului dur (Hardy ținea în birou portretul lui Lenin, o admirație împărtășită, printre alții, și de Einstein). E o caracteristică prezentă încă din experimentele lui Platon și ține de acea încorsetare a particularului în categoriile abstracte ale teoriei. Hardy, Charles Hermite, Roger Penrose și mulți alții se revendică în mod explicit de la Platon, cu sau fără comunism. Nu există, de altfel, o pledoarie mai coerentă a utopiei matematice decât la autorul “Republicii”.

Din nefericire, absolutizarea matematicii are efecte pernicioase nu doar la nivel individual, pentru cei care practică acest sport extrem. Ideea că matematica sau matematicienii (oamenii de știință, în general) pot rezolva toate problemele umanității, dacă sunt puși în fruntea Cetății, este înaintată frecvent și susținută cu aplomb. Dar asta nu înseamnă și că este validă (vezi, de pildă, [prăbușirea economiei](#) sub invazia matematicienilor). Dacă viața și testamentul intelectual al lui Hardy ne învață ceva, este să ne ferim de idolatrizarea matematicii. Natura și omul încă refuză să fie reduse la [ecuații](#).